

GÁBRIEL TIBOR

A BUDAI POLGÁRSÁG HÁZA, A BUDAI VIGADÓ

Egy művelődési központ története

A Budai Vigadó közelebbről átadásáról egy rövid hírben emlékeztek meg a Vasárnapi Újság 1900. január 14-ei számában: „A budai Vigadó. Budapest főváros társadalmi életének új és díszes szórakozó helye a budai oldalon, a Korvin-téren épült Vigadó. A hatóság építette éppúgy, mint a pesti oldalon lévő Vigadót, bállokra, hangversenyekre, nagyobb társas összejövetelekre. A farsang eredménye lesz a budai Vigadó megnyitása január 30-án. A megnyitást egy női bizottság intézi, amelynek elnöke Hegedüs Sándorné úrnő. A bál védnökségét Klotild főhercegnő elfogadta.”

A budai közművelődés ragyogó palotáját 1900. január 30-án Budapest székesfőváros polgármestere, Halmos János vette át. Az akkor még rendezetlen, felvonulási területként használt Corvin tér látványa fogadta a hivatalos átadásra érkezőket. Korabeli jelentőségére utal, hogy a Vasárnapi Újság 1900. február 4-ei számában Geley József részletesen bemutathatta az új művelődési centrumot. Leírása szerint a Corvin térre néző elegáns homlokzat, tágas előcsarnok, kényelmes lépcsőház várta az ide betérőket. Földszinti főbejáratának két oldalán egy vendéglő és egy kávéház üzemelt. Az épület Iskola utcai oldalán működő, bordóvörös színű fával és azonos színű falikárpittal burkolt, fényűző berendezésű nagy étterem egyidejűleg 400 vendéget fogadhatott. Kávéháza már kisebb befogadóképességű volt. A lépcsőházban „...villamos lámpák százai világítanak, a halavány zöldbe átmenő falszínnek lakályossá, otthonossá teszik a mulatót már a belépésnél (...) a főbejárattal szemben, az előcsarnok jobb- és baloldalán félkör alakban van a ruhatár (...)” Az első emelet 350 négyzetméteres díszterme elegáns kivitelt kapott, jobbról és balról két empire stílusú kisterem kapcsolódott hozzá. A dísztermet 270 izzó és három nagy ívlámpa világította meg. A kor szokása szerint alkalmazott óriási falitükrök, a szecessziós díszítés és Pauli Erik freskói (az Est és a Reggel) minden belépőre nagy hatást gyakorolhattak.

Buda és Pest polgársága még az ünnepélyes átadás estjén egy hajnalig tartó bálon ismerte meg az új kulturális intézményt. Három miniszter, a főváros polgármestere és a Budapesten lakó arisztokrácia megjelenése jelezte az esemény kiemelt jelentőségét. A bál rendezői a nyitóbál teljes bevételét a budai szegényeknek adományozták.

A Budai Vigadó fölépítésével Budapest székesfőváros vezetése a 19. század utolsó évében a budai polgárság régi vágyát teljesítette. A Duna bal partján a pesti Redout, majd utódja, a pesti Vigadó már régóta szolgálta a pestiek korabeli közművelődési igényeit, megfelelő helyet adva a hangversenyeknek, táncmulatságoknak, a nagyobb egyesületi összejöveteleknek. Mindezt irigykedve szemlélte a folyam jobb partján fekvő Buda polgársága. Számukra – teremhírlési lehetőségként – csupán nagyobb lakások egybenített szobái vagy a vendéglők nagytermei jutottak. A pesti hírlési lehetőségek messze voltak, mivel az 1900-as évekig a Duna hatásosan választotta el a két városrészt, és a tömegközlekedés sem volt különösebben gyors és kényelmes. Évtizedes panaszaik, beadványaik és a Budán élők-

nek a várospolitikára gyakorolt hatása nyomán szánta el magát a fővárosi vezetés a Budai Vigadó létrehozására.

A lehetőség 1894-ben jött el, amikor a magyar királyi kincstár képviseletében eljáró Fővárosi Közmunkák Tanácsa és Budapest székesfőváros a régi és már clavult laktanyaépületek átvételére fokozatosan lehetőséget kapott. Ezek között volt a II. kerületi Fő utca és Királyhegy utca sarkán álló nagy Flórián-laktanya, de egy katonai raktárépület is a „Fő-út, Korvin-tér és Iskola-utca sarkán, a melyben a társzekerek állottak”. Ez utóbbi fővárosi tulajdonba kerülése döntötte el a Budai Vigadó építésének helyét. A katonai raktárépület melletti telkeket 100 000 forintért megvette a főváros, majd a Budai Vigadó terveinek elkészítésére nyilvános tervpályázatot írtak ki. Erre 12 pályaművet nyújtottak be, az első helyezést Kallina Mór és Árkay Aladár közös pályázata nyerte el. A Budapest székesfőváros törvényhatósága pályázatára beküldött legjobb terveket 1897. elején állították ki. Ezek bemutatása, majd későbbi megvalósítása a budai polgárság lankadatlan figyelme közben történt meg: „E tervezetek szerint a budai polgári kör is az emelendő vigadó épületében czélszerű otthonra találhat, miért is azokat a kör tagjai élénk érdeklődéssel tanulmányozták és általános helyesléssel és megnyugvással fogadták.” – olvashatjuk Buday József dr. 1897-ben kiadott, A Budai Polgári Kör huszonöt éves története című könyvében.

A Mikszáth Kálmán szerkesztette Országos Hírlap 1898. március 1-jei számában már a Budai Vigadó kőműves, ács és kőfaragó munkáinak megbízásait versenyeztették. Az építést 1898 tavaszán kezdték el, 1899 őszén az épület belső berendezésével foglalkoztak. Nyolcszáz négyszögölnyi területen épült föl az arányaiban mértéktartó, a Corvin térre nyíló főbejáratú művelődési központ – napjaink szóhasználatával élve. Oldalszárnyai az Iskola utcára és a Fazekas (ma Szilágyi Dezső) térre néztek, az épület háta a szomszédos házakhoz kapcsolódott.

Homlokzatának kialakítása főként Kallina Mór hatását tükrözi. Az 1896-ban 52 éves, ausztriai születésű építész a prágai műegyetem elvégzése után Bécsben kezdett el dolgozni. 1870-ben közreműködött a pesti Rombach (ma Rombach Sebestyén) utcai zsinagóga terveinek kidolgozásában, majd mestere, Ottó Wagner megbízásából az építkezés kivitelezésének irányítója lett. Budapestre költözését a pesti hitközség gazdag tagjainak köszönhette, akik sorra bízták meg bérpalotáik megtervezésével. A Budai Vigadó építését megelőző évtizedben már a magyar arisztokráta családoktól is jelentős tervezési/építési megbízásokat kapott. Temesvári születésű fiatal vejével, az 1896-ban 28 éves Árkay Aladárral készített közös tervének belső térkialakítását azonban a pályázati kiírás alaposan megkötötte. A Budai Vigadóba egy nagy, többfunkciós dísztermet (koncert és bálterem egyben), vendéglátó-ipari helyiségeket, egyesületi célokat szolgáló tereket, lakóegységeket stb. kellett tervezniük.

Koruk művelődési szokásai miatt elsősorban a többfunkciós díszterem létrehozásával indokolták a Budai Vigadó építését. A 19. századi Pest-Budán a hangversenyek és a bállok sok esetben nem különültek el egymástól. Gyakori eset volt, hogy vegyes

A BUDAI VIGADÓ 107 ÉVE A KULTÚRA SZOLGÁLATÁBAN

„műfajú” műsoros esten vehetett részt a vendégcserg: szavالاتok, felolvasások, színielőadás-részletek és zenei csemények váltogatták ezeken egymást. Az utóbbiak széles skálán mozoghattak: a házi zenéléseken összeszokott amatőr csoporttól a professzionális hangversenyekig bezárólag. Ennek megfelelően a fellépő előadók ismertebb, helyi zeneszerető polgárok vagy hivatásukat magas szinten gyakorló, híres művészek lehettek. Voltak azonban tiszta profilú, komolyzenei hangversenyek is. A korszak kulturális programjai – bármilyenek is voltak azok – legtöbbször reggelig tartó bállal, azaz táncmulatsággal zárultak. Ez rögtön felvetette a bálokon éjszakázó több száz ember ellátásának kérdését – a Budai Vigadóba egy éttermet is tervezni kellett, lehetőleg a bálteremmel egy szinten.

Az emeleti, nagyrendezvényeket kiszolgáló étterem és a Budai Polgári Kör termei mellett a Budai Vigadóba egy utcai kiszolgálást ellátó nagyvendéglőt, egy kávéházat és néhány bérletet is terveztek. Reményeik szerint ezektől a bérleményektől várták, hogy kitermelik majd a fővárosnak a ház fenntartási költségeinek nagy részét. A kiegyezést követő gazdasági fellendülés ellenére sem áldozott volna azonban a fővárosi vezetés egy budai művelődési központ létrehozására, ha a budai civil szervezetek, főként a Budai Polgári Kör, kisebb mértékben a Budai Könyvtár Egyesület, tagjaik és kapcsolataik révén nem szorgalmazták volna folyamatosan megvalósítását.

A budai egyesületek lobbizása

Buda polgári elitjének egyik jellegzetes egyesülete volt a Budai Polgári Kör, amely az 1890-es évek közepén második fénykorát érte. 1872-ben alakították meg, akkor még Budai Polgári Társaskör néven. Egyesületük a két budai kerület Deákpárti polgárait tömörítette. Tisztségviselőiket a Magyar Tudományos Akadémia két tagja, Hunfalvy János és Darányi Ignác személye jól szemlélteti. Mindketten jelentős szerepet töltek be az egyesület életében, az egyesület örökös tiszteletbeli elnökei is voltak – igaz, egymást követve: Hunfalvy 1888-tól, Darányi 1897-től.

Hunfalvy János, a későbbi neves földrajztudós, 28 évesen a szabadságharc aktív részvevője volt, amiért a börtönt is megjárta. Később folyóirat-szerkesztőként, majd a budai politechnikum földrajz, történelem és statisztika szakos tanáraként dolgozott. Már 1858-tól a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja – sok könyve közül az egyik, az 1859-ben kiadott Budapest és környéke, ma ismét könnyen hozzáférhető, mivel a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 100 éves alapítása emlékére, reprint formában kiadta. Az akadémiára Hunfalvyval egy évben vették fel Arany Jánost, Gyulai Pált, Jókai Mórt, Lónyay Menyhértet, Ipolyi Arnoldot stb. Hunfalvyval 1872-ben a pesti tudományegyetem földrajz tanszékének első tanáraként találkozhatunk.

Darányi Ignác a századforduló ismert politikusa volt, már 1876-ban a Budai Polgári Társaskör jegyzője. Szintén jogot végzett, majd ügyvédként dolgozott. Politikai pályájára 1881-ben lépett, amikor országgyűlési képviselővé választották, 1895-ben már a magyar képviselőház alelnöke. A Budai Vigadó létrejöttét szempontjából fontos időpont ez! Darányi 1895. és 1903. között az ország földművelésügyi minisztere – a Budai Polgári Kör kinevezése tiszteletére 1896-ban díszvacsorát adott, amelyen városbíró, volt kereskedelmi miniszter, a Ganz gyár gépészmérnöke, politikusok és művészek stb. egyaránt részt vettek.

Az egyesület befolyását erősítette, hogy alapításától kezdve haladó polgári hagyományokat követett és tevélegesen támo-

gatta a budai polgárság magyarosítását. Alapító tagjaik elődjeknek a Muri és a Gondúzó nevet viselő budai csoportosulásokat tartották. Ezeket az 1850-es majd 60-as években rövid ideig működő budai civil szervezetek egyikeiként jegyezték, melyeket fiatalok hoztak létre, vasárnapi közös zenélések, színielőadások, egyéb kulturális programok megvalósítása céljából. A Budai Polgári Társaskörnek már indulása évében 376 tagja volt. Színielőadásokkal, szavالاتokkal, koncertekkel egybekötött programokat tartottak, októbertől április végéig, szinte minden hétvégén. Az 1875/76-os évadban például 10 színpadi előadást, 3 „táncestélyt”, 6 hangversenyt, szilveszteri, farsangi és búcsúestélyt, 3 jótékonyági célú előadást szerveztek, 11 magyar és 14 német színdarabot mutattak be. Az estélyeken tagjaik és vendégeik hajnali 2-3 óráig táncolhattak zongorakísérettel. 1878-ban már Budai Kör néven működtek. A vízvárosi Láncföld utca sarkán álló vasúti bérház első emeletén volt bérelt székhelyük: öt szoba, egy tágas terem, férfi és női öltözők, ruhátárként is használt előszobák és a szükséges mellékhelyiségek alkották a bérleményüket. A tetemes fenntartási költségek miatt a kör termeit más szervezetek rendezvényeire is kiadták.

Tíz év múltán, 1882 körül már anyagi gondjaik voltak. Csökkent az estélyeik látogatottsága, egyre kevesebben vették igénybe az időközben létrehozott olvasó- és játékkermeiket. A kör tisztségviselői ezt arra vezették vissza, hogy „...a német színi-előadások megszűntével és a magyarosodás általános haladásával a kör német elemei, rendszeresen a katonatisztek és ezek női hozzátartozói, a katonai hivatalnokok és a polgárságnak is a németebb része már nem érezte jól magát a körben, mint azelőtt és lassan-lassan elmaradt (...)”. 1887/88-ban anyagi okok miatt beszüntették a színházi esteket, a bálakat. Egy év múltán a magyar nyelvet nem beszélők teljesen kiváltak, a kör tagsága cca. 200 főre csökkent.

1892-ben ismét változott az alapszabályuk, és a nevük Budai Polgári Körre módosul. Székhelyüket a vízvárosi Fő utca 10-be, a Jégverem utca sarki házba teszik át. Az egyesület ismét sikeres táncestélyeket, társasvacsorákat, borgazdai estélyeket rendezett. 1894-ben belépett a körbe Lukács Béla, az akkori kereskedelemügyi miniszter is. Egyesületként érdekeltté váltak a fővárosi törvényhatósági bizottsági választáson, nagy ellenfelük a főként kereskedőket és iparosokat tömörítő „II. kerületi polgári kör” volt. Főként a Budai Vigadó közeli fölépítésének reményében a két egymással vetélkedő II. kerületi polgári szervezet 1896-ban egyesült. A fúzió után a Budai Polgári Kör nevét és alapszabályát megtartva működtek tovább. Könyvtárukban 14 magyar és 3 német nyelvű újságot, 17 folyóiratot (szépirodalmi, tudományos, élelclap stb.) járatnak. A kör ekkor már joggal hivatkozhatott arra, hogy a II. kerületi polgárság legfontosabb kulturális szervezete, s mint ilyen, jogosan kérheti az épülő Budai Vigadó helyiségei egy részének használatát.

A II. kerületi Népkönyvtárat 1891-ben alapították a „...magyarosodás és a közművelődés fejlesztésén felül a tudományos érdekek kielégítésére(...)”. A hazafias megközelítés siker aratott, jelentős cégek, egyesületek, bankok képviseltették magukat alapításakor. A 40 alapító tagból 30-nak ismert a foglalkozása: 4 kisiparos, 12 alkalmazott, 14 tehetősebb polgár (gyáros, ügyvéd, tisztviselő stb.). A Toldy Ferenc utcai elemi iskola egyik termét kapják meg könyvtáruk céljaira – működésüket 1892 szeptemberében kezdték meg. Három év múlva a szeptemberi közgyűlésükön nevet változtattak és Budai Könyvtár néven működtek tovább.

Mintegy ötezer kötetes könyvvállományukat szak- és népkönyvtárra bontották. A könyvtártagok számára táncmulatságokat szerveztek, a krisztinavárosi színházban látogatási kedvezményt nyertek, évkönyvet adtak ki stb. Kezdeményezték egy budai múzeum megalapítását is – ez sokban segítette a Fővárosi Múzeum, a mai Budapesti Történeti Múzeum elődjének létrehozását. 1896-tól kiadták a Budai Könyvtár Közönyt, így juttatván el az egyesületi híreket tagságukhoz. Munkájuknak jó sajtóvisszhangja lett, amely tovább növelte eredményességüket. A hivatalos elismerés sem késett sokáig – 1898-ban a vallás- és közoktatási miniszter 150 forint éves segélyt határozott meg számukra, megteremtve az egyesület első rendszeres éves bevételét.

Amikor a fővárosi közgyűlés 1894-ben határozatot hozott a Budai Vigadó fölépítéséről, a Budai Könyvtár Egyesület is elkezdte küzdelmét, hogy ott helyet kaphasson. A folyamatosan egyre nagyobb publicitást nyert tevékenységük során mindig hangoztatták, hogy a könyvtárhelyiség nem alkalmas megnőtt feladataik ellátására. Már az 1895. évi jelentésükben kiemelik, hogy az adakozások és a komoly összegű vásárlások során könyvvállományuk annyira megnőtt, hogy kötetek egy részét nyitott szekrényekben, folyosókon kell tárolniuk.

Székesfővárosi elképzelések

Amíg a két civil szervezet mindent megtett, hogy a Budai Vigadó falai közé kerüljön, addig a fővárosi közgyűlés az épület gazdaságos – azaz számukra bevételt is termelő – működtetésének kereteivel foglalkozott. Elsőként is kijelölték a közvetlen felügyeletet ellátó intézményt. Ezt a feladatot a II. kerületi előjáróság – a székesfőváros kerületi végrehajtó szervezete – kapta meg. Az 1899. január 18-ai fővárosi közgyűlés „...a Corvin-téri vigadó épület bolt- és lakhelyiségeinek minimális bérét megállapította...”. Egy hónappal rá, február 15-én ülésükön elfogadták a Budai Vigadó meghatározott helyiségeinek a Budai Polgári Kör általi bérleti feltételeit. A kör az I. emeleten, a Fazekas (ma Szabó Dezső) térre néző 302 négyzetméter és az udvarra néző 246 négyzetméter kiterjedésű helyiségeket 1899. november 1-jétől évi 3000 forintért, hat évre vehette bérbe. Kiegészítésként a Corvin tér/Fazekas tér sarki kisebb termet a kör ingyenesen, minden második szombaton, farsang idején minden héten egy napon (szombat kivételével) használhatta. A főváros kikötötte azonban, hogy a fűtés, világítás és takarítás költségeit megtérítik és mindenféle főzést megtiltott a kör helyiségeiben, a Budai Vigadóba tervezett kávéház és étterem érdekében. A kör nyilvánosan látogatható helyiségeit (egy társalgó, egy olvasó és három játéktér) külön lépcsőházból lehetett elérni.

Áprilisban kiderült, hogy a vigadóbeli lakások bérlésére nincs jelentkező, ezért a bérleti díjakat lejjebb szállították. Májusban a II. kerületi Donáth (ma Donáti) utca 46-ban, a Török házban működő budai anyakönyvi hivatalnak utalták ki a Budai Vigadó II. emeleti két és fél lakás hat szobáját. Az I-III. kerületek anyakönyvi hivatala hosszú időre megtalálta itt a helyét – a források szerint 1937-re már csak a II. Kerületi Állami Anyakönyvi Hivatal maradt itt.

Októberben a Budai Könyvtár Egyesület vezetése is fellélegezhetett – a Budai Vigadónak az Iskola utca és a Corvin tér sarkán lévő II. emeleti, két utcai szobából álló helyiségét november 1-jétől hároméves időtartamra, nyilvános közkönyvtár céljára, ingyenes használatra kapták meg. A II. emeletre a Budai Polgári Körnél már említett külön lépcsőház vezetett. Itt végül is a könyvtár, az anyakönyvi hivatal és négy magánlakás „működött”.

Érdeemes betekinteni a Budai Vigadó közművelődési tevékenységéhez vendéglátó-ipari háttérrel adó kávéház és vendéglő múltjába, mivel az elválaszthatatlan volt a Budai Vigadó mindennapi életétől.

Az első „kávé”, Bauer Ignác. 1899 szeptemberének utolsó napjaiban kapta meg a jogot a Corvin téri főbejárattól jobbra eső kávéház üzemeltetésére. Ez magában foglalt a Fő utcai részen egy 14 x 14 méter alapterületű, 6 méter magas kávéházi nagytermet, az ide nyíló két, 8,5 x 6,5 és 14 x 6,5 méteres termet, a hozzá kapcsolódó kiszolgáló tereket (söntés, konyha, előkészítő, raktár és egyéb helyiségek, valamint egy háromszobás lakás). A kávéház belső termeit 8 gázcillár világította meg, a Corvin tér felőli részén napellenző ponyva adott árnyékot a vendégeknek, akiknek „távbeszélgetéseit” egy kárpitozott szekrényű telefon is segítette.

Az első vendéglős, Wild József, 1899. november 1-jétől évi 2500 forint bérleti díjat fizetett a Corvin tér felől nyíló nagy vendéglői helyiségért, a vendégszobáért, söntésért, tállalóért, a hideg és meleg konyháért, a mosókonyháért, az éléskamra, a bor- és sörpince bérletéért. Személyzete szállásának még egy kéttablakos (útsd kétszobás) alagsori szobát, saját és családja szükségleteire egy háromablakos (azaz háromszobás) lakást is használhatott. Bérleti díját negyedéves részletekben (november, február, május és augusztus 1-jén), a vízmérőóra szerinti aktuális vízdíjjal együtt volt köteles fizetni. A vendéglő tárgyi eszközeit (cillárok, fogasok, tűzhely, mosogató stb.) leltár alapján vehette át. A főváros kezelésében lévő I. emeleti vigalmi helyiségekben és az emeleti étteremben bálók, mulatságok és egyéb társas összejövetelek idején köteles volt egyeztetett áron a vendégeket kiszolgálni, használhatta az emeleti konyhát, azonban a vigalmi helyiségek bérleti díjából, de még a ruhatár jövedelméből sem részesülhetett. Ráadásul fizethette a fűtési és világítási költségeket. Amikor az I. emeleti vigalmi rész nem volt bérbe adva, akkor az ezeket kezelő II. kerületi előjáróság hozzájárulásával a társas összejövetelek, bankettek, esküvők stb. vendégeit kiszolgálhatták. Természetesen a fűtés, a világítás és a takarítás költségei ekkor már a vendéglőt terheltek. A vendéglős havi díjat fizetett a ház gépészének, aki egyben a házfelügyelői feladatokat is ellátta. Kötelezték egyúttal a vendéglőt a földszinti étteremben jó zene és magyar nyelvű étlap biztosítására. Az igazi nagy terhet az adók jelentették. A vendéglő üzemeléséhez kapcsolódó minden jövedelmi, kereseti, italmérsi, fogyasztási adót és díjakat, illetékeket a vendéglős fizette.

A fővárosi közgyűlés, pénzügyi és gazdasági bizottmánya javaslatát elfogadva, az I. emeleti elegáns termék és a kapcsolódó ruhatár kezelését a II. kerületi előjáróság hatáskörébe utalta. A Budai Vigadó létrehozása a fővárosnak több mint egymillió koronába került. Működésének 1899. évi szabályozása – a személyi változásokat nem tekintve – fél évszázadig, lényegében változatlanul meghatározta az intézmény működését.

A Budai Vigadó fénykora

Hamar ismertté és népszerűvé vált a Budai Vigadó. Központjává lett Buda kulturális és társadalmi életének, amit főként többfunkciós kialakításának köszönhetett. Ezek teremtették meg a lehetőséget, hogy a kisiparosoktól az arisztokráciáig minden társadalmi réteg megfordulhasson itt – igaz nem egy időben és egy helyen. A klubszerűen működő Budai Polgári Kör, a nyilvános könyvtár és az anyakönyvi hivatal, az étterem és a kávéház, valamint a kulturális célokra használt vigalmi he-

A BUDAI VIGADÓ 107 ÉVE A KULTÚRA SZOLGÁLATÁBAN

lyiségek szerteágazó működése és látogatóik társadalmi összetételének sokszínűsége tette ezt lehetővé.

A helyi sajtó hasábjain ritkán, főként a hír értékű eseményekkel jelent meg a Budai Vigadó működése. Rövidhírként olvashatunk róla 1905-ben, mint a fővárosi választások II. kerületi helyiségéről. Már többmondatos híryanagyként jelentek meg 1913-ban a báli tudósítások. Így olvashatunk a Budai Polgári Kör jótékonyági báljáról, Buda vendéglőseinek és szállodatulajdonosainak báljáról, az Állami Törvényhatósági Altisztek és Szolgák Országos Szövetségének az özvegyek és árvaik javára szervezett jótékonyági táncmulatságáról stb. A már Budapesti Könyvtár Egyesület néven működő szervezet központi könyvtárának nyitva tartása „... a budai Vigadóban minden nap du. 3–8 óráig...”, vagy az egyesület közgyűléseinek megrendezése szintén rendszeresen megjelent a Budai Hírlapban. Hasonlóképpen szerezhettünk tudomást a Budai Zeneakadémiának a december közepén, a Budai Vigadó dísztermében, Clauser Ignác zeneigazgató által szervezett I. egyesületi hangversenyéről. Ősztől tavaszig, szinte minden hétvégén, a Budai Vigadó I. emeleti vigalmi helyiségeiben valamely civil szervezet kulturális rendezvényt elgyebekötött bálját rendezték meg.

A háborúban hallgatnak a műzsák – 1916-ban a Budai napló is csupán a II. kerületi munkapárt üléséről, majd társas vacsorájáról tudósított.

A Budai Vigadó nagytermét előszeretettel bérelték ki a politikai pártok, főként a kormányzathoz közel állók – ezt a korabeli plakátok is megőrizték számunkra: A Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja alakuló közgyűlésén, 1919. december 4-én az I. kerület országgyűlési képviselőjelöltje, Haller István vallás- és közoktatásügyi miniszter ismertette programját, de jelezték Huszár Károly miniszterelnök, Bleyer Jakab miniszter, Pekár Gyula és Oláh Dániel volt miniszterek részvételét is. Pártjuk I. kerületi választókerületének elnöksége március 16-ára már Slachta Margit jelöltjük meghallgatására hívta ide női szavazóit. Ezen a politikai gyűlésen Turi Béla országgyűlési képviselő, a Nemzeti Újság szerkesztője felszólalását is beharangozták. A Gazdaságpolitikai Párt 1922. május 19-én szintén a Budai Vigadó nagytermében tartotta meg nagygyűlését, amelynek plakátján dr. Gratz Gusztáv volt pénzügyminiszter és Szávay Gyula, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara főtitkára stb. beszédjét jelezték.

A Budai Vigadó folyamatos kihasználtsága miatt 1923-ban a fővárosi közgyűlés „...a budai Vigadó helyiségeiben mulhatatlanul szükséges helyreállítási munkálatok...” első ütemére januárban 327 ezer koronát, júniusban már közel 16 millió koronát szavazott meg. A később is több ízben végzett rekonstrukciók után napjainkra a főfalak, a lépcsőház és az oszlopcsnak őrizte meg eredeti állapotát.

A polgári kezdeményezéssel létrehozott könyvtár a Budai Vigadóban rövid ideig tartó virágzásnak indult. 1901-ben már 14 744 „feldolgozott” kötet alkotta állományukat. Három év múlva a Pálffy téri és Nyúl utcai laktanyában fiókkönyvtárakat hoztak létre. 1905-ben kórházi könyvtár, 1908-ban a krisztinavárosi népkönyvtár kezdte meg működését – a Budai Könyvtár Egyesület kihelyezett részlegéként. A könyvtári tagok száma később viszont csökkent, a kezdeti 200 főről alig 100 főre. 1910-ben a kölcsönzött könyvek számát tekintve még elsők a fővárosi könyvtárak között, az első világháború viszont szinte felszámolja őket. 1916-ban még minisztériumi segítséghez folyamodtak, 1918-ban az egyesület lecsökkent tagsága beolvadt a budai Polgári Lovászegyletbe.

A Fővárosi Könyvtár (ma Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár) igazgatója, Szabó Ervin már 1912-ben szerette volna integrálni ezt a budai vetéltársat a fővárosi szervezetbe. Nagy gondot fordított a központi könyvtár és a hálózat viszonyára. Elképzelése szerint a központi könyvtárnak a tudományos munkát és a kutatást, a hálózati könyvtáraknak az ismeretterjesztést, szórakoztatást kellett szolgálniuk. (Ez igazán napjainkban vált valóra, az 1998–2001. között lezajlott központi könyvtár rekonstrukciójával.) 1919-ben a Közoktatásügyi Népbiztosság rendelete alapján a megszüntetett egyesületek vagyona állami tulajdonba került, köztük a Budai Könyvtár Egyesület könyvtára is. Szabó Ervin már nem érte meg, midőn a nevét viselő fővárosi könyvtár 1919 júniusában megnyitotta 6. számú fiókkönyvtárát a Budai Könyvtár Egyesület Budai Vigadóbeli termeiben. Az új könyvtár szakmai szempontból jobb feltételekkel fogadta a budai olvasókat, viszont létrehozásával egy valaha öntevékeny és fejlődő civil szervezet továbbélésének lehetősége szűnt meg véglegesen. A Tanácsköztársaság utáni időszakban a jogutód egyesület(ek) már nem tudták és nem is akarták visszaállítani az egyesületi könyvtárat, a fővárosi könyvtára pedig szakmai szempontokra történő sűrű hivatkozással erősítette meg pozícióját.

A vendéglőt 1901. augusztusától Wittreich János, 1904-ben Kubanek Vencel vendéglős vette át, éves bérleti díja 3000 korona volt. 1912-ben Kubanek már a kedvezőtlen üzletmenetre panaszkodott. Megítélése szerint a vendéglő rossz fekvését a téli rendezvények sem kompenzálták, ezért a bérleti díj változatlanul hagyását kérte. (A Corvin téri Budai Vigadóba gyalog vagy lovaskocsin lehetett eljutni. Közel volt hozzá – egy 1907. évi térkép tanúsága szerint – a Margit rakparton (ma Bem rakpart) közlekedő villamos megállója és a helyi gőzös Szilágyi Dezső téri állomása. A menettrend szerinti gőzhajó legközelebbi megállója a pesti oldalon, a Magyar Tudományos Akadémia székháza előtt volt.) Betegsége miatt a Budai Vigadó vendéglőjét gyakorlatilag 1919 februárjában átadta Szmracsányi Lászlónak, aki az itteni felszerelést is megvásárolta. Az új bérlő egy hadirokkant főhadnagy volt, aki anyjával és nővérével közös háztartásban, rendezett viszonyok között élt. Egy év múltán Szmracsányi a fővárostól Jäger Ignác vendéglős társbérlőként történő elfogadását kérte. Ennek jóváhagyása után néhány nappal „...tekintélyes adósságok hátrahagyása mellett (...) ismeretlen helyre távozott...”

A vendéglőt vezető Jäger 1921-ben már egyedüli bérlőként történő elismerését kérte a fővárostól, amit a körülményekre tekintettel, 5000 korona éves bérleti díj ellenében, meg is kapott. Az új vezető régi szakember volt, korábban nyolc évig vezette a II. kerületi Hattyú utca 14. szám alatti nagyvendéglőt. Új vendéglőjének bérleti díja lépést tartott a változásokkal, 1922-ben Jäger Ignác már 40 000 korona, 1925-ben 3000 aranykorona éves bérleti díjat fizetett. Működésével, az étterem színvonalával a Budai Vigadóba látogatók azonban egyáltalán nem voltak elégedettek, ami a vendéglősnek jelentős anyagi veszteséget okozott – a főváros nem egyezett bele, hogy később átadja másnak a vendéglőt, hanem a bérleti idő lejárása után szerződésének meg nem hosszabbításával tartotta sakkban. Feltehetően sokat kellett tennie azért, hogy visszavonulását a fővárosi közgyűlésen „közóhaj”-nak minősítsék.

Ezt követően már hiányosak az iratok. Az utolsó két anyag szerint Schürmacher Ignác ellen a Székesfőváros Ásványvíz Üzeme 1927. elején panaszt nyújtott be, miszerint a Budai Vigadó vendéglőse ásványvizet használ és a szerződése ellenére

sem hajlandó a tőlük származó Harmatvíz forgalmazására. Ugyanakkor Jäger Ignác vendéglősnek és Kass Béla kávésnak 1928. január 1-jével felmondtak, és a vendéglátóhelyek bérletét versenytárgyalás útján kívánták eldönteni.

A kávéház forgalma a kezdeti prosperitás után visszaesett, ami folyamatosan cserélődő bérletet eredményezett. Első bérletét, Bauer Ignácot a bérleti szerződés 1906-os meghosszabbításakor korszerűsítésre és a halaszthatatlan javítások elvégzésére (a kávéház belső helyiségeiben és külső teraszán villamos ívlámpák felszerelésére, a napvédő ponyva kicserélésére, az elektromos szellőztetés és a telefonszekerény felújítására...) kötelezték. Előrehaladott kora és betegsége miatt 1910-ben a főváros jóváhagyásával eladta bérleti jogát egy fiatalembernek, Klos Lajos kávésnak. Az új bérlet már egy év múlva javasolta a kávéház teljes felújítását a szomszédban megnyitott Batthyány kávéház miatt. Nem sokáig lehetett azonban a Budai Vigadó kávéházának vezetője. Felesége váratlan megbetegedése után egyedül nem tudta a kávéházat irányítani (éjjel-nappali üzem). A horvátországi Crikvenicába költöztek, a kávéház bérleti jogát pedig 1913-ban átadta Glauber Márknak. A nő, hatvanéves új bérletnek előzetes szakmai tapasztalatai nem igazán voltak. Egy év múlva, 1915 szeptemberében meghalt, de felesége 1919 novemberéig vezette a kávéházat. Glauber Márk örökösétől Hajnal Béla vette át a gondokat. Az ambiciózus, 45 éves férfi 1923-ig vezette a kávéházat. 1924-ben az Esztergomvidéki Gazdasági és Kereskedelmi Rt., majd 1927 februárjában Kass Béla kávésvé vette át a bérleti jogot, aki a kávéház belső berendezését 1929-ben teljesen lecserélte.

Válságos évtized

A gazdasági válság végén, 1933 elején már a farsang eseményeiről (a Budapesti II. kerületi Általános Közjótékonyági Egyesület jótékonyági bálja, a Sycambria álarcos jelmezesje...), a Budai Polgári Kör borgazda estjeiről olvashatunk a helyi sajtóban. De a Budai Vigadóban tartotta „társasestjét” a Frontharcos Szövetség is. Hogy milyen volt egy ilyen rendezvény? Ezen például félezeren vettek részt – a Budai Vigadó nagytermében az Elektromos Művek dalárdája adott hangversenyt, verseket mondtak, gordonkaművész és operaénekes lépett fel... Tudomást szerezhetünk a Budai Polgári Kör közgyűléséről és az azt követő „társasvacsoráról”. Az utóbbi nem csupán a kulináris élvezeteket szolgálta – közérdekű témaként a városi helyzetről számolt be ekkor a legfontosabb helyi újság, a Budai Napló főszerkesztője. Direkt politikai esemény volt viszont „a béke ünnepén”: november 25-én másfélezerrel is többen jöttek el a budai rész országgyűlési képviselője, Kozma Jenő dr. névnapi köszöntőjére. Az 1933-as utolsó vigadóbéli tudósítás a Dunántúli Közművelődési Egyesület közgyűléséről adott hírt, melyet a Budai Polgári Kör nagytermében tartottak.

Az utolsó békeévünkben, 1940 tavaszán a Pénteki Borgazda Társaságának összejövetelei voltak hírértékűek. Ezek szervezése Kozma György nevéhez kapcsolódott, aki a rendezvény előadóinak kiválasztásakor közéleti és társadalmi szempontokat vett figyelembe. A Budai Vigadóban tartott összejövetelek vendége volt például Multi Guido dr., olasz egyetemi tanár, vagy Péter Miklós dr. Az utóbbi a Pesti régi városháza címmel a város közigazgatásának történetéről adott áttekintést. Az ezt követő napon viszont már a II. kerületi Leventeegyesület rendezett előadást, melynek teljes bevételét az árvízkárosultak megsegítésére ajánlották fel. A sajtóközlemények alapján a fel-

színen látszólag minden rendben ment, de a Budai Vigadó bérleti másképpen látták a helyzetet.

A Budai Polgári Kör számára a gazdasági válság súlyos anyagi nehézségeket eredményezett. 1931-ben 2000 korona, 1932-ben 4369 korona bérletidíj-hátralékuk volt. Az egyesület ügyvezető igazgatója, Fekete Géza 1934 októberében már 5269 pengő hátralék fizetésére kért halasztást a Budai Vigadó gondnokától, dr. Sándor Dénestől, miközben jelezte, hogy a szervezet rendelkezésére álló 125 pengőt (!) teljes egészében befizették. Indoklása szerint a kör „...tagjai legnagyobbbrészt köztisztviselők, akik nemcsak Buda, hanem egész Budapest társadalmi életében mindaddig vezető szerepet játszottak, a tisztviselői fizetések csökkentésével azonban nehéz helyzetbe kerültek, mert tagdíjukat csak a legnagyobb nehézségek árán tudják fizetni...”. Kérték bérleti díjuk csökkentését, és felajánlották lemondásukat több, általuk használt teremről. Díjhátralékuk miatt Budapest székesfőváros tiszti ügyészsége pert indított ellenük, amit 1935-től szüneteltettek. 1935-ben a kör használta az I. emeleti társalgót, a biliárdtermet, és a kör altisztjének földszinti kétszobás, konyhás lakását a főváros visszavette, egyidejűleg a bérleti díjüket évi 3600 pengőről 2000-re szállította le. Ezáltal a Budai Vigadóban szinte felére csökkent az egyesület által használható terület. Mivel a szervezet tartozása évről évre újratermelődött (pl. 1935 – 3444 pengő, 1937 – 1392 pengő...), a tiszti ügyészség is újra meg újra utasítást kért a pereljárás folytatásáról vagy megszüntetéséről. Végül a per a három év lejártával, 1939-ben magától szűnt meg. Az ingatlantulajdonossal szembeni gondjait rendszeresen újratermelődő bérhátralékuk okozta, amit a székesfőváros számszéki vizsgálatai – egészen a Budai Vigadó kulturális tevékenységének megszűnéséig – rendszeresen megállapítottak. Az egyesület, pénzügyi nehézségei miatt, csak 1941-ben tudta leadott helyiségeinek egy részét újra kibérelni. Ebben az évben választották meg a Budai Polgári Kör elnöki tisztségére dr. Donáth Györgyöt, a Magyar Élet Pártja (a kormányzópárt) székesfővárosi szervezete elnökhelyettesét. 1943-ban a körnek már a három és félezer pengőre emelkedett adóssága miatt a főváros XI. ügyosztálya dr. Donáth György országgyűlési képviselőt közvetlenül kereste meg: „...kérek, légy szíves odahatni, hogy a nekünk már igen kellemetlen és kényes ügy végleges rendezést nyerjen s a Kör hátralékát nagyobb összegű részletek befizetésével mielőbb egyenlőse ki...”.

A Budai Vigadónak egyéb bérleti is voltak, melyek lakossági szolgáltatásokat kínáltak (borbély, cipész, fogorvos). Az egyik üzlethelyiségében több évtizedig működött borbély- és fodrászüzlet bérletje, Kabakovits György 1936-ban már 2000 pengő bérhátralékot görgetett maga előtt. Halála után özvegye vitte tovább az üzletet, hasonló „eredménnyel”. Pár év múlva – amikor az özvegy követte elhunyt férjét – fiuk, Kabakovics Rezső, halála után fiatal özvegye vette át a vállalkozást. 1942 júliusában a főváros meguntta folyamatos és jelentős nagyságú tartozását: a bérleti viszonyt felbontották, az üzlet berendezési tárgyait árverésen értékesítették. Az árverés után még mindig maradt kétezer korona tartozás, amit azonban nem sikerült behajtani, mivel az özvegy teljesen vagyontalan és jövedelem nélküli volt.

A vigadóbéli vendéglőt és kávéházat egyaránt, 1929-től működtető új bérlet, Kass Béla 10 000 pengő éves bérleti díjat vállalt. Pecsétjén a „Grand Caffé et Restaurant Budai Vigadó Nagykávéház és Étterem” felirat volt, jelezve ambiciózus törekvéseit, amelyhez komoly tőkebefektetés is párosult. A gazdasági csődöt azonban nem kerülhette el. 1932 októberében kérésére

A BUDAI VIGADÓ 107 ÉVE A KULTÚRA SZOLGÁLATÁBAN

a földszinti vendéglő bérletét a székesfőváros visszavette. Kass Béla szerint a földszinti vendéglő – és így a Budai Vigadó is – nehezen közelíthető meg, termei sötétek és nyirkosak voltak. A gazdaságtalan működést a kis vendégforgalom következményének tekintette: a vendéglő átlagos napi bevétele 45-55 pengő közötti, míg a központi fűtés fél napi, a vendéglőre eső költsége 20 pengő volt. Ezért a vendéglőt nem tudta fűteni – írta indoklásában – és októbertől májusig zárva tartotta. Tetemes bérleti-díj-hátraléka miatt polgári perek indultak ellene. Budapest polgármesteréhez, dr. Sípócz Jenőhöz 1933-ban írt kérelme jól tükrözi nehézségeit: „A kávéházak és vendéglők számai mentek tönkre az utóbbi időben és pedig főleg azért, mert nem tudták a bérösszeget megfizetni. Abban az időben, midőn én a bérleti ajánlatomat megtettem, a kávéház és a vendéglő összeforgalma átlagosan napi 300 pengő volt, azóta azonban ezen bevétel a napi 150 pengőt sem haladja meg átlagban...”. Ezeket a pereket 1934-ben egyezséggel zárta le, de ennek fejében a kávéháznak a Langel Károly és Fiai Bútorgyárában, 1929-ben általa megrendelt teljes berendezése és minden felszerelése a főváros tulajdona lett. A vendéglő megszűnt, a leadott termeket, helyiségeket korábbi üzemeltetője, a vendéglős Kass saját költségén volt kénytelen átalakítani, a II. emeletről leköltöző könyvtár igényeinek megfelelően. A szolgáltatás fenntartása miatt a kávéházhoz hozzácsatoltak egy termet, amelyet vendéglőnek alakítottak ki. A főbejáratról jobbra eső kávéházban ekkor 200 vendéget, kapcsolódó éttermében 80, teraszán szintén 80, emeleti söntésében 120 főt tudtak leültetni. Kass gondjai azonban nem szűntek meg az egyezséggel, bérleti idejének végéig visszavisszatérő gondot jelentettek számára a bérleti díjhátralékok. 1939-ben a választásoknak tulajdonítja, hogy „...a bankettek, társas vacsorák, esküvők és egyéb alkalmi rendezések teljesen elmaradtak...”. 1941-ben a háborús állapotok újabb kihívást hoztak. Amíg a válság utáni harmincas években a téli idény cca. 15-20 táncmulatsága jelentős pótbevételt eredményezett Kassnak, addig saját bevallása szerint 1940/41 telén már csupán két bált rendeztek. A szerződése meghosszabbításakor, 1941-ben a növekvő nehézségekkel indokolta a bérleti díja csökkentésének kérését: „...a mai rendkívüli gazdasági viszonyok mellett, amikor a nyersanyag beszerzés és az anyaghiány a normális üzletvezetést nemcsak, hogy megnehezíti ha nem lehetetlenné teszi, reális ajánlatot tenni nem lehet...”. A következő évben már osztozott vendéglátós társai sorsában és a fővárostól behátralékára fizetési halasztást kért: „...a bál idény a háborús viszonyok folytán teljesen megszűnt, minthogy nyersanyag nélkül állok...”

A változások egyedüli nyertese a Fővárosi Könyvtár Budai Vigadóban működő fiókkönyvtára volt. Amikor a földszinti étterem megszűnt, Vogl Imre tánctanár jelentette be bérleti szándékát. Kérését elutasították, mivel a Budai Vigadó I. emeleti termében Andriska Károlyné tánctanárnő már évek óta táncórákat tartott. A Budai Vigadó gondnoka azonban ekkor javasolta, hogy a Fővárosi Könyvtár fiókkönyvtára kerüljön le oda, „...mert ezzel az intézkedéssel megszűnnének azok az immár tarthatatlan állapotok és épületrongálások, amelyek a könyvtárt látogató közönség és főleg az ifjúság okoz, leginkább az épület lépcsőházában.” Az áthelyezésről végül több asztalos árajánlatát is bekérve döntöttek. Szakipari munkát igényelt a II. emeleti beépített könyvállványok és korlátok, könyvszekrények, kölcsönző pult, íróasztalok, kartoték szekrények stb. lebontása és átszállítása. A földszinti étterem nagy saroktermében alakították ki az olvasóknak fenntartott helyet, a könyvespolcok, a raktár helyét. Az Iskola utca felé folytatódó, lépcsővel

összekötött térben kapott helyet a dolgozószoba és attól külön fallal leválasztva, közvetlen utcai bejáratral az ifjúsági kölcsönző részleg. Ezen a helyen, a költöztetés után folyamatosan üzemelt a Budai Vigadóban működő nyilvános fiókkönyvtár. A Fővárosi Könyvtár 1942-es évkönyvéből nyitvatartási idejét is tudjuk: hétfőn, szerdán és pénteken 3 és 1/2 óra között, kedd és csütörtök 10 és 1/2 között, szombaton 10-12 között volt látogatható.

A művelődési központ végnapjai

A háború közeledtével a főváros vezetése helyet szorított a háborús intézményeknek. Ennek egyik jele az volt, amikor feltehetően 1941/1942-ben, az épület I. emeletének néhány szobájában az Élelmiszerjegy-Központ Elosztó Hivatala kezdett el működni. Végül a háború egyik áldozatává vált a Budai Vigadóban folytatott kulturális tevékenység egésze is. A honvédelmi miniszter a 4500./1943. M. E. számú rendeletével létrehozott Országos Hadigondozó Hatóság központi irodái számára az 1939. évi II. tc. 105. §-a és 124. §-a alapján, honvédelmi célból, ideiglenes használatra az épület egészét igénybe vette, a Budai Vigadóban lévő bérlakások és a II. emeleten működő II. Kerületi Állami Anyakönyvi Hivatal helyiségei kivételével.

Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottsága 1943. december 17-ei közgyűlésén jóváhagyta az Országos Hadigondozó Hatóság központi irodáinak elhelyezését a Budai Vigadóban. A honvédelmi igénybevétel kiterjedt a Budai Polgári Kör összes helyiségére, az I. emeleti vigalmi termekre, a földszinti kávéházra és étteremre, az épület alagsorára és pincéjére – kivéve a bérlakásokhoz tartozó pincéket. A földszinten működő Fővárosi Könyvtár 6. számú fiókkönyvtárának a XI. kerületi Verpeléti út 9-ben bérelt helyet a főváros, az Élelmiszerjegy-Központ Elosztó Hivatal I. emeleti irodáinak a VI. kerületi Izabella utca 61. szám alatti elemi iskola épületében találtak helyet.

1944/1945-ben a Budai Vigadó épülete súlyosan megsérült. A helyreállítása utáni, ismert várospolitikai helyzetben már fel sem merülhetett a Budai Polgári Kör visszatérésének gondolata. A társadalmi szervezet székhelye a II. kerületi Batthyány tér 4-ben volt nyilvántartva. Ide kézbesíthették ki az 1947-ben kiállított belügyminisztériumi leiratot, amely a kör feloszlását rendelte el. Hogy mi lehetett az indok, azt csak sejtteni lehet a sok egyforma fogalmazvány ismeretében: „Elrendelem hogy a tárgyban nevezett egyesületet az egyesületi nyilvántartásból törölje, mert a 20.165/1945. B. M. sz. rendelet alapján lefolytatott vizsgálat során megállapítást nyert, hogy az egyesület (a település neve) városban nem működik és múltbeli működéséről sem tudnak.”

Jobban járt a Fővárosi Könyvtár! Már 1948-ban feltűnt a Corvin tér 6. szám alatt a 20. számú fiókkönyvtára, amelyben olvasóterem és gyermekkönyvtár is volt. 1949-ben az I. kerületi Tanács 2. számú Szabó Ervin Könyvtára szintén „ismerős” cím alatt, a II. kerületi Szilágyi Dezső tér 5-ben várta látogatóit.

A Budai Vigadó épületének későbbi használatát a Rákosi-korszak kultúrpolitikai döntései határozták meg. A népi kultúra legjelentősebb szervezeteinek a Budai Vigadóba telepítése a pártvezetés részéről egyfajta fricska is volt, amit az osztályellenességnek, a polgárságnak szántak. 1951-ben Magyar Állami Népi Együttes és a szovjet „Népi Alkotások Háza” mintájára minisztertanácsi rendelettel alapított Népművészeti Intézet kapott itt helyet.

Források és irodalom

BFL IV. 1409 c. Budapest székesfőváros polgármesterének irattai Polgármesteri Ügyosztály Központi Irattára 1943. VI. 313/899

A BUDAI VIGADÓ 107 ÉVE A KULTÚRA SZOLGÁLATÁBAN

BFL IV. 1409 k. Egyesületi nyilvántartások
Buday József dr.: A Budai Polgári Kör huszonötéves története. Bp. 1897.
 Budai Hírlap. 1905.
 Budai Hírlap. 1913.
 Budai Könyvtár Közlönye. 1899. december 15.
 Budai Krónika. 1940.
 Budai Napló. 1933.
 Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottsága 1899-ben tartott közgyűlésének jegyzőkönyvei. Bp. 1899.
 Budapest székesfőváros törvényhatósági bizottsága 1901-ben tartott közgyűlésének jegyzőkönyvei. Bp. 1901.
 Budapest Székesfőváros Törvényhatósági Bizottsága által az 1923. évben tartott közgyűlések jegyzőkönyvei. Bp. 1923.
 Budapest Székesfőváros Törvényhatósági Bizottsága által az

1943. évben tartott közgyűlések jegyzőkönyveinek tárgyi és névmutatója. Bp. 1943.

Gátiné Pásztor Mária: A Budai Könyvtár Egyesület története 1891-1919. A FSZEK Évkönyv 1956/57. Bp. 1957.

Geley József: A Budai Vigadó. Vasárnapi Újság. 1900. február 4.

Jurányi Győző: A Budai Könyvtár Egyesület negyedik évkönyve. Bp. 1898.

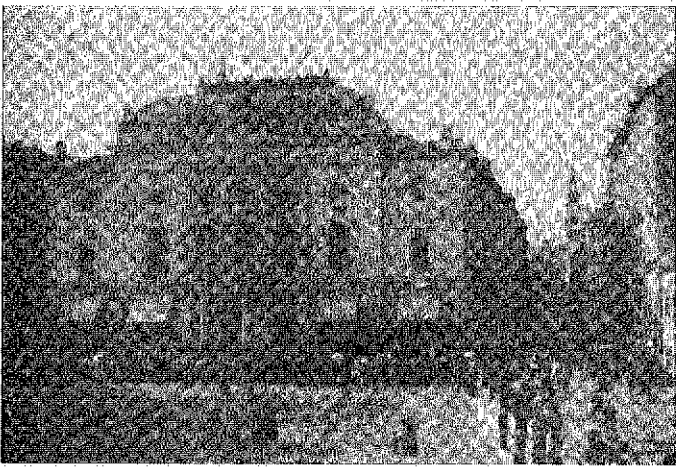
Katsányi Sándor: A főváros könyvtárának a története 1945-ig. Bp. 2005.

Országos Hírlap. 1898.

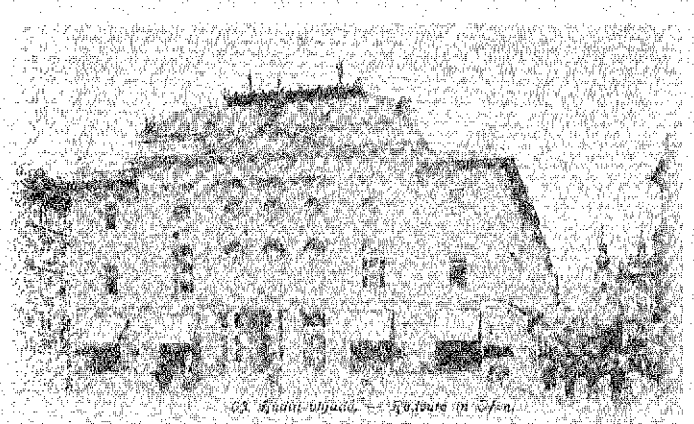
Dr. Remete László: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár története. Bp. 1966.

Siklóssy László: Hogyan épült Budapest? 1870-1930 a Fővárosi Közmunkák Tanácsa története. Bp. 1931.

Vasárnapi Újság. 1900.

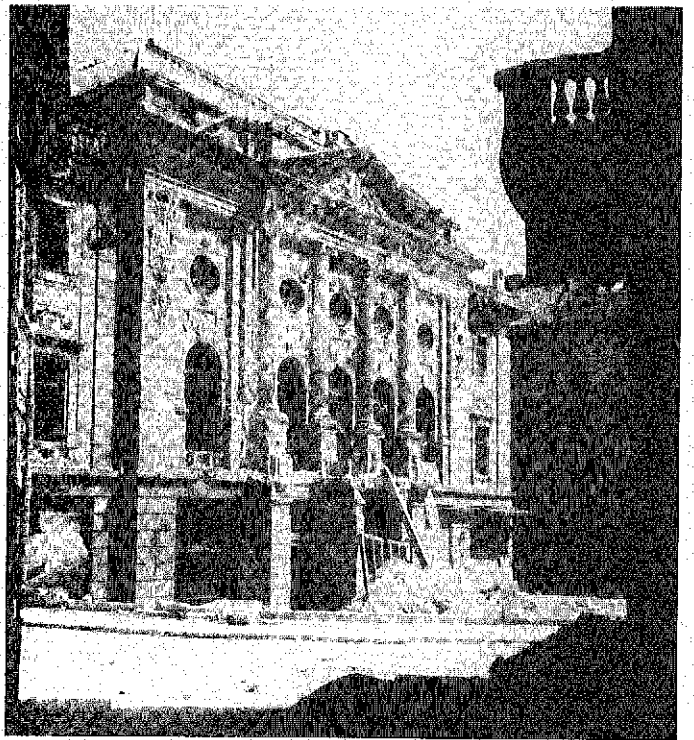
A Budai Vigadó megnyitása (Képeslap – BTM Kiscelli Múzeum Fényképgyűjteménye)

A Budai Vigadó 1901 körül – korabeli képeslap

Politikai gyűlés plakátja (FSZEK Budapest Gyűjtemény)

A Budai Vigadó az ostrom után (1945 – BTM Kiscelli Múzeum Fényképgyűjteménye)